

Sporla Uğraşan Bireylerin Şiddet Eğilimlerine Yönelik Bir Araştırma

Şaban Ünver¹

Tülin Akman²

Özet

Bu çalışma, sporla ilgilenen bireylerin şiddet eğilim düzeylerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya bireysel ve takım sporlarıyla uğraşan toplam 400 kişi (200 kadın ve 200 erkek) katılmıştır. Bu bireylerin 220'si Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerden, kalan 180'i ise çeşitli kulüplerde ve spor merkezlerinde antrenman yapan sporculardan oluşmaktadır.

Araştırmada anket yöntemi kullanılmış ve katılımcılardan çeşitli demografik bilgileri ile şiddet eğilimlerini ölçen bir ölçeği doldurmaları istenmiştir. Bu ölçek, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1995 yılında gerçekleştirilen "Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Saldırganlık ve Şiddet Eğilimleri" araştırmasında kullanılmak üzere Göka, Bayat ve Türkçapar tarafından geliştirilmiştir.

Yaş gruplarına göre şiddet eğiliminde anlamlı bir fark bulunmuştur. Katılımcılardan 16-18 yaş grubunda olanların şiddet eğilim puanları diğer yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir ($p < 0.01$). Kadınların şiddet eğilim puanları, erkeklerin şiddet eğilim puanlarına göre istatistiksel olarak daha düşüktür ($p < 0.01$). Lisanslı sporcu olma durumu ile şiddet eğilim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı gözlemlenmiştir ($p > 0.05$). Tepki durumlarına göre şiddet eğilim puanlarında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Arkadaşının kavgasına müdahale etmeyen ve kavgada arkadaşına yardım eden kişilerin şiddet eğilim puanları, araya giren

1 Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi, Samsun, Türkiye
saban.unver@omu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-7378-596X

2 Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi, Samsun, Türkiye
takman@omu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-5660-8910

ve uzlaştırıcı olanlara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir ($p<0.01$).

Sonuç olarak; bu araştırma, şiddet eğilimlerinin çeşitli demografik faktörler ve spor türüne bağlı olarak farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Cinsiyetin şiddet eğilimleri üzerindeki belirleyici bir etken olabileceğini göstermektedir. Sporla uğraşan bireyler arasında ise, lisanslı sporcuların ve spor branşlarının şiddet eğilimleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, arkadaşlarının kavgasına müdahale etme şeklinde farklılıklar incelendiğinde, “Müdahale etmem” seçeneğini tercih eden bireylerin şiddet eğilim puanlarının, diğer gruplara göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

GİRİŞ

Sporla uğraşan bireylerin şiddet eğilim düzeyleri, son yıllarda gerçekleştirilen araştırmaların odak noktalarından biri olmuştur. Sporun fiziksel sağlık, sosyal ilişkiler ve psikolojik iyi oluş gibi birçok olumlu etkisi olduğu bilinmektedir.

Şiddet, zarar veya yıkıma neden olan aşırı fiziksel güç kullanımını ifade eder (Coakley, 2007). Şiddet, anlam açısından daha özel ve genellikle hiçbir şekilde toplumsal olarak meşru kabul edilmeyen, fiziksel zarar veren saldırılar anlamına gelir (Kayaoğlu, 2000). Şiddet eğilimi ekolojik ilişki bağlamında ele alındığında; bireyin kişisel, ailevi, çevresel ve toplumsal özellikleri ön plana çıkmaktadır. Bireysel faktörler genellikle psikopatoloji üzerinden sınıflandırılırken, aile temelli faktörler, aile içi iletişim, çatışma ve disiplinsizlik gibi unsurlar önemli etmenler arasında yer almaktadır (Ögel ve ark., 2006).

Spor organizasyonlarında sporculara, rakip takım oyuncularına, hakemlere, antrenörlere ve seyircilere yönelik sözlü ve fiziksel şiddet, sporun bireyler üzerindeki olumlu etkilerini zayıflatmakta ve sporun toplum üzerindeki barışçıl imajına zarar vermektedir. Bu nedenle, özellikle yakın temas gerektiren branşlarda, sporcuları oyun kurallarını ihlal ederek şiddet ve şiddet eğilimine yol açabilecek davranış ve tutumlara yönelten faktörlerin incelenmesi büyük önem taşımaktadır (Karademir ve ark., 2019). Bu araştırma, sporla uğraşan bireylerin şiddet eğilimlerini incelemeyi amaçlayan özgün bir çalışmadır. Sporun bireylerin fiziksel ve psikolojik gelişmelerine olumlu etkileri bilirse de şiddet eğilimleri üzerindeki etkisi konusunda yapılan çalışmalar sınırlıdır. Çeşitli araştırmalar, sporun bireylerin sosyal becerilerini, takım çalışması ve disiplin anlayışlarını geliştirdiğini gösterirken, bazıları da sporcuların şiddet içeren davranışlar sergileyebileceğini ortaya

koymuştur. Bu çelişkili bulgular, sporun şiddet eğilimleri üzerindeki etkisini daha derinlemesine inceleme gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, araştırma, sporla uğraşan bireylerin şiddet eğilimlerinin, sporun türüne, cinsiyete, yaşa ve diğer demografik faktörlere bağlı olarak nasıl şekillendiğini anlamayı hedeflemektedir. Sporculuk kariyerine sahip bireylerin, özellikle rekabetçi sporlarla uğraşanların, şiddet eğilimleri ile ilişkili olabilecek psikolojik ve sosyal faktörlerin incelenmesi, bu alandaki bilgi eksikliğini giderebilir.

Araştırmanın amacı, sporcuların şiddet eğilimlerini belirlemek, sporun bu eğilimlere olan etkilerini analiz etmek ve farklı demografik faktörlerin bu eğilimler üzerindeki rolünü anlamaktır. Bu sayede, şiddet eğilimleri ve spor arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak, sporcuların psikolojik sağlıkları ve toplumsal davranışları üzerinde olumlu etkiler yaratabilecek stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, sporculara yönelik şiddet eğilimlerini azaltmaya yönelik müdahale programlarının tasarlanmasına da ışık tutması beklenmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çalışmada, konuya ilişkin araştırmalar ve literatür taraması yapılmıştır. Yapılan taramalar sonucunda çevrimiçi bir anket oluşturulmuştur. Ardından evrenin örnekleme ulaşabilmek amacıyla, Spor Bilimleri Fakültesi sınıflarındaki öğrencilere ulaşılmış ve çevrimiçi anketler mobil ortamda iletilmiştir. Katılımcıların bir kısmına çeşitli spor kulüplerine gidilerek ulaşılmıştır. Bireylere, çevrimiçi olarak gönderilen anketi doldurmaları istenmiş ve veriler çevrimiçi ortamda toplanmıştır.

Katılımcılar

Katılımcıların 220'si Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerdir. Kalan 180 katılımcı ise çeşitli kulüplerde ve spor merkezlerinde eğitim gören sporculardır. Katılımcıların cinsiyet dağılımı 404 kişiden oluşmakta olup, bunların 200'ü kadın, 200'ü ise erkektir.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formunda, yaş, cinsiyet, branş türü, lisanslı sporcu olup olmadığı, daha önce şiddete uğrayıp uğramadığı ve arkadaşının kavga ettiğini gördüğünde nasıl tepki verdiği gibi sorulara yer verilmiştir. Kişisel

Bilgi Formu'nda, bireylerin isimlerini veya kimlik bilgilerini ortaya çıkaracak herhangi bir bilgi talep edilmemiştir.

Şiddet Eğilim Ölçeği

Çalışmada, şiddet eğilim ölçeği kullanılmıştır. Şiddet eğilim ölçeği, 20 sorudan oluşan bir Likert tipi ölçüğüdür. Bu ölçek, 1995 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan “Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Saldırganlık ve Şiddet Eğilimleri” araştırmasında kullanılmak üzere Göka, Bayat ve Türkçapar tarafından geliştirilmiştir (Başbakanlık Aile Araştırma Enstitüsü, 1998). Ölçeğin toplam puanına dayalı değerlendirmelere göre; 1-20 puan aralığı çok düşük, 21-40 puan aralığı düşük, 41-60 puan aralığı yüksek ve 61-80 puan aralığı ise çok yüksek şiddet eğilim düzeyini göstermektedir (Taşkesen, 2011).

İstatistik

Verilerin analizinde SPSS 21 istatistik programı kullanılmıştır. Değişkenler arasında karşılaştırma yapılmadan önce normallik analizi yapılmıştır. Çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin -2 ile +2 arasında olması, değişkenlerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (George & Mallery, 2010). Verilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle, iki farklı bağımsız değişken için Bağımsız t testi ve ikiden fazla bağımsız değişken için Tek Yönlü Anlamlılık Testi (One Way Anova) kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için hesaplanan Cronbach Alpha değeri 0.824 bulunmuştur.

BULGULAR

Tablo 1: Yaş kategorilerine göre şiddet eğilim puanlarının karşılaştırılması

Yaş	n	Ortalama	SS	Min	Max	F
16-18 (a)	58	47.74	13.413	23.00	80.00	3,992 0,008** a>b,d
19-21 (b)	167	42.92	11.423	20.00	80.00	
22-24 (c)	118	45.17	12.553	20.00	80.00	
25 ve üzeri (d)	57	40.98	10.013	20.00	80.00	

****p<0,01**

Tablo 1'de, yaş kategorilerine göre şiddet eğilim puanlarının karşılaştırılması sunulmuştur. Bu veriler, dört farklı yaş grubunun (16-18, 19-21, 22-24, 25 ve üzeri) şiddet eğilim puanlarının anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemektedir.

Tablodan elde edilen bulgulara göre, 16-18 yaş grubunun (47.74 puan, ortalama) şiddet eğilim puanı, 19-21 yaş grubunun (42.92 puan, ortalama) ve 25 ve üzeri yaş grubunun (40.98 puan, ortalama) şiddet eğilim puanlarından anlamlı derecede yüksektir. 16-18 yaş grubu ile 19-21 ve 25 ve üzeri yaş grupları arasındaki bu farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ($F(3, 397) = 3.992, p < 0.01$), bu da yaşın şiddet eğilim düzeyleri üzerinde etkili bir faktör olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, 22-24 yaş grubu (45.17 puan, ortalama) ile 16-18 yaş grubunun şiddet eğilim puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu sonuç, 22-24 yaş grubunun şiddet eğilim düzeylerinin, 16-18 yaş grubuna daha yakın olduğunu, ancak 19-21 ve 25 yaş ve üzeri gruplardan daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Şiddet eğilim puanları, özellikle 16-18 yaş grubunda daha yüksek olup, yaş ilerledikçe şiddet eğilimlerinin azaldığına işaret etmektedir. Bu bulgu, şiddet eğilimlerinin bireylerin yaşına bağlı olarak değişebileceğini ve genç yaşlarda daha belirgin olabileceğini göstermektedir.

Tablo 2: Farklı değişkenlere göre şiddet eğilim puanlarının karşılaştırılması

		n	Ortalama	SS	t	p
Cinsiyet	Kadın	200	41.07	10.634	-4,970	0,000**
	Erkek	200	46.85	12.611		
Lisanslı Sporcu musunuz?	Evet	270	43.46	11.709	-1,293	0,197
	Hayır	130	45.12	12.611		
Spor Türü	Bireysel Sporlar	190	44.08	12.229	0,137	0,891
	Takım Sporları	210	43.92	11.852		

**** $p < 0,01$**

Tablo 2’de, şiddet eğilim puanlarının cinsiyet, lisanslı sporcu olma durumu ve spor branşı gibi farklı değişkenlere göre karşılaştırılması sunulmuştur.

Cinsiyet değişkenine göre yapılan karşılaştırmada, erkeklerin (46.85 puan, ortalama) şiddet eğilim puanlarının kadınlardan (41.07 puan, ortalama) anlamlı şekilde yüksek olduğu gözlemlenmiştir ($t(398) = -4.970, p < 0.01$). Bu bulgu, erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek şiddet eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Lisanslı sporcu olma durumuna göre yapılan karşılaştırmada ise, lisanslı sporcular (43.46 puan, ortalama) ile lisanssız sporcular (45.12 puan, ortalama) arasında şiddet eğilim puanları açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t(398) = -1.293, p = 0.197$). Bu sonuç, lisanslı sporcuların şiddet eğilim düzeylerinin, lisanssız sporculardan farklı olmadığını göstermektedir.

Spor branşı değişkeni açısından yapılan karşılaştırmada da, bireysel sporlar (44.08 puan, ortalama) ile takım sporları (43.92 puan, ortalama) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t(398) = 0.137$, $p = 0.891$). Bu bulgu, spor branşının şiddet eğilimleri üzerinde belirgin bir etki yaratmadığını göstermektedir. Cinsiyetin şiddet eğilim puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu, ancak lisanslı sporcu olma durumu ve spor branşının bu eğilim üzerinde belirgin bir fark yaratmadığı söylenebilir.

Tablo 3: Arkadaşımızın kavgasına nasıl tepki verirsiniz sorusuna göre şiddet eğilim puanlarının karşılaştırılması

	n	Ortalama	SS	Min	Max	F	p
Müdahale etmem (a)	33	49.63	16.184	21.00	80.00		
Araya girer ve arabulucu olurum (b)	268	41.08	10.556	20.00	78.00	27,559	0,000** b<a,c
Arkadaşıma kavgasında yardımcı olurum (c)	99	50.10	11.315	28.00	80.00		

**** $p < 0,01$**

Tablo 3'te, "Arkadaşınızın kavgasına nasıl tepki verirsiniz?" sorusuna verilen yanıtlara göre şiddet eğilim puanlarının karşılaştırılması sunulmuştur. Bu veriler, farklı tepki biçimlerinin şiddet eğilim puanları üzerinde anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığını incelemektedir.

Sonuçlara göre, "Müdahale etmem" (a) seçeneğini işaretleyenlerin (49.63 puan, ortalama) şiddet eğilim puanları, "Araya girer ve arabulucu olurum" (b) seçeneğini işaretleyenlerden (41.08 puan, ortalama) ve "Arkadaşıma kavgasında yardımcı olurum" (c) seçeneğini işaretleyenlerden (50.10 puan, ortalama) anlamlı şekilde yüksektir. Yapılan istatistiksel test ($F(2, 398) = 27.559$, $p < 0.01$) bu farkların anlamlı olduğunu göstermektedir.

Özellikle, "Araya girer ve arabulucu olurum" (b) ve "Arkadaşıma kavgasında yardımcı olurum" (c) yanıtlarını veren gruplar arasında şiddet eğilim puanları açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak, "Müdahale etmem" (a) diyen grup ile her iki diğer grup arasında anlamlı farklar vardır; "Müdahale etmem" (a) grubunun şiddet eğilim puanları her iki gruptan da daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgular, kavga durumlarında müdahale etmeyen bireylerin, arabulucu olmayı tercih eden veya arkadaşına

yardımcı olan bireylere göre daha yüksek şiddet eğilimleri gösterdiğini ortaya koymaktadır.

TARTIŞMA

Bu çalışma, sporla ilgilenen bireylerin şiddet eğilim düzeylerini bazı değişkenlere göre incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yaş gruplarına göre ortalama şiddet eğilim puanları incelendiğinde, 16-18 yaş grubunun en yüksek şiddet eğilim puanına sahip olduğu (47.74), 25 yaş ve üzeri grubunun ise en düşük şiddet eğilim puanına sahip olduğu (40.98) görülmektedir. 19-21 yaş grubu (42.92) ve 22-24 yaş grubu (45.17) ise bu iki grup arasında yer almaktadır. Bu bulgular, yaşın şiddet eğilimi üzerindeki etkisini göstermektedir. Ancak, yaş grupları arasındaki farkların nedenlerinin belirlenebilmesi için daha fazla araştırma ve analiz yapılması gerekebilir. Yaşın şiddet üzerine etkisini araştıran birçok çalışma vardır. Adiloğulları ve ark. (2017) yapmış oldukları çalışma çalışmamızı destekler niteliktedir.

Çalışmamızda, kadınların ortalama şiddet eğilim puanı 41.07, erkeklerin ortalama şiddet eğilim puanı ise 46.85 bulunmuştur. Bu sonuçlar, cinsiyetin şiddet eğilimi üzerindeki etkisini göstermektedir. Cinsiyetin şiddet üzerindeki etkisini araştıran birçok araştırmacı ve yazar, bu çalışmamızı desteklemektedir. Kimmel (2000), çalışmasında, erkeklik normlarının şiddet eğilimi üzerindeki etkisini incelemiş ve toplumsal erkeklik beklentileri ve homofobinin şiddet eğilimini artırabileceğini ileri sürmüştür. Ünver ve ark. (2021) tarafından yapılan çalışmada, Spor Bilimleri Fakültesi ve diğer fakültelerden öğrenciler arasında erkek öğrencilerin, kadın öğrencilere kıyasla daha yüksek şiddet eğilimleri sergilediği belirtilmiştir.

O'Neil (2008), çalışmasında, cinsiyetin şiddet eğilimi üzerindeki etkisini çok sayıda meta-analizi inceleyerek değerlendirmiştir. O'Neil, erkeklerin geleneksel erkeklik normlarına uygun davranma eğilimlerinin şiddet eğilimlerini artırabileceğini savunmaktadır. Anderson & Bushman (2002), "Human Aggression" adlı çalışmalarında, şiddetin cinsiyet ve toplumsal faktörlerle nasıl ilişkili olduğunu incelemişlerdir. Araştırmaları, erkeklerin genellikle fiziksel şiddete daha yatkın olduğunu, ancak kadınların sosyal veya duygusal şiddet eğilimlerine de yatkın olabileceğini ortaya koymaktadır. Peralta & Tuttle (2013), geleneksel erkeklik normlarının erkeklerin şiddet eğilimlerini artırabileceğini göstermektedir.

Çalışmamızda elde ettiğimiz verilere dayanarak, lisanslı sporculuğun şiddet eğilimi üzerindeki etkisini değerlendirebiliriz. Lisanslı sporcuların ortalama şiddet eğilim puanı 43.46, lisanssız sporcuların ortalama şiddet eğilim puanı ise 45.12 bulunmuştur. Ancak, bu farkın istatistiksel olarak

anlamli olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu bulgular, lisanslı sporculuğun şiddet eğilimi üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Kavassanu (1997), sporcuların şiddet davranışı sergileme eğilimleri ile başarı hedefleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırması, ego odaklı başarı hedefleri benimseyen bireylerin sporcularda daha yüksek şiddet eğilimleri gösterebileceğini öne sürmektedir. Kavassanu & Boardley (2009), spor psikolojisi alanında şiddet eğilimi üzerine çalışan araştırmacılarıdır. Çalışmalarında, sporcularda hem olumlu hem de olumsuz davranışları ölçen bir ölçek geliştirmişlerdir. Araştırmaları, sporun prososyal davranışı teşvik edebileceği gibi, şiddet eğilimini de artırabileceğini göstermektedir. Daha kapsamlı çalışmalar, lisanslı sporculuğun süresi ve farklı spor branşları göz önünde bulundurularak daha kesin sonuçlar elde edebilir.

Bireysel branşlarda yer alan sporcuların ortalama şiddet eğilim puanı 44.08, takım sporları yapan sporcuların ortalama şiddet eğilim puanı ise 43.92 bulunmuştur. Ancak, bu farkın istatistiksel olarak anlamli olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu bulgular, spor branşının şiddet eğilimi üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Ancak, bu sonuçlar verilen örnekleme dayalı olduğundan, farklı branşlarda spor yapan daha büyük bir örnekleme yapılan daha kapsamlı bir çalışmanın sonuçlarına dayanmak daha sağlıklı olabilir.

Ayrıca, şiddet eğilim puanları arkadaşının kavgası sırasındaki tepki durumuna göre incelendiğinde, “Müdahale etmem” durumunda en yüksek ortalama puan (49.63) elde edilmiştir. “Ayrırım ve aracılık yaparım” durumunda ortalama puan 41.08 olarak bulunmuştur. “Arkadaşıma kavgada yardım ederim” durumunda ise en yüksek ortalama puan (50.10) elde edilmiştir. Bu bulgular, arkadaşının kavgası sırasındaki tepki durumunun şiddet eğilimi üzerindeki etkisini göstermektedir. Arkadaşının kavgası sırasındaki tepki durumunun şiddet eğilimi üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar bulunmaktadır. Bandura (1973), çalışmasında, bireylerin çevresel etkilerden öğrenerek şiddet eğilimi gösterebileceğini savunmaktadır. Örneğin, bir bireyin maruz kaldığı şiddet ortamında şiddet, model olarak taklit edilebilir. Ancak, bu bulguları daha iyi anlayabilmek için tepki durumunun altındaki nedenlerin ve bağlamsal faktörlerin daha detaylı incelenmesi gerekebilir.

Sonuç olarak, bu çalışma şiddet eğilimini etkileyen faktörleri incelemiştir. Yaş, cinsiyet ve arkadaşının kavgası sırasındaki tepki durumu gibi faktörlerin şiddet eğilimi üzerinde farklılıklar yaratabileceği gözlemlenmiştir. Ancak, bu bulguların daha büyük örneklem ve daha kapsamlı çalışmalarla desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Adiloğulları, G.A., Ulucan, H., Beltekin, E. Ve Kuyulu, İ. Yaz Okuluna Katılan 11-19 Yaş Arası Çocukların Şiddet Eğilim Düzeyleri İle Sporda Fair Play'e Yönelik Davranışları Arasındaki İlişki. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, Cilt 3, Sayı 12.
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual review of psychology*, 53(1), 27-51.
- Bandura, A. (1976). Social learning analysis of aggression.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998). Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet, Ankara Başbakanlık Basımevi.
- Coakley J. (2007). *Sport in Society*. McGraw Hill Higher Education. 9.Edition. *Violence in Sports*.
- Karademir T, Karademir M, Pakyardım C. Sporcularda şiddet eğilimi: Taekwondo sporcuları üzerinde bir araştırma. 17. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Antalya, 13-16 Kasım 2019.
- Kavussanu, M. (1997). *Moral functioning in sport: An achievement goal perspective*. University of Illinois at Urbana-Champaign.
- Kavussanu, M., & Boardley, I. D. (2009). The prosocial and antisocial behavior in sport scale. *Journal of sport and exercise psychology*, 31(1), 97-117.
- Kayaoğlu AG. Futbol fanatizmi, sosyal kimlik ve şiddet: bir futbol takımının taraftarlarıyla yapılan çalışma. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2000.
- Kimmel, M. S. (2013). Masculinity as homophobia: Fear, shame, and silence in the construction of gender identity. In *Toward a new psychology of gender* (pp. 223-242). Routledge.
- O'Neil, J. M. (2008). Summarizing 25 years of research on men's gender role conflict using the Gender Role Conflict Scale: New research paradigms and clinical implications. *The counseling psychologist*, 36(3), 358-445.
- Ögel K, Tarı I, Yılmazçetin Eke, C. Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme. Yeniden Yayınları. İstanbul, 2006.
- Peralta, R. L., & Tuttle, L. A. (2013). Male perpetrators of heterosexual-partner-violence: The role of threats to masculinity. *The journal of men's studies*, 21(3), 255-276.
- Taşkesen, O. (2011). "Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin Resim Bölümleri ile Genel Liselerde Verilen Görsel Sanatlar Eğitiminin Öğrencilerin Şiddete Yönelik Davranışlarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma." Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

Ünver, ř., Aęaoęlu, S.A., & Arslan, H. (2021). Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin incelenmesi (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneęi). Enes Beltekin & Mine Turgut, *Sporda Bilim 3* (ss.125-137). İzmir: Serüven Yayınevi.